

1. Gruppporträttet bjuder in till 1700-talets androgyna rollspel. Se på ansiktena – män och kvinnor hade gemensamma skönhetsideal. De är alla uppsminkade, uppklädda och agerar med gester och blickar gentemot oss som betraktar. Porträttet visar familjerna Sacks och Tessin klädda till maskerad i spansk dräkt, irländsk mössa, pilgrimskostym, dominokappa och commedia dell'artekostym. Teaterns värld, maskerad och lek med roller, kön och kläder fascinerade 1700-talets överklass och blev en arena för överskridningar.

2. Prinsen Heinrich (Fredrik den Stores bror) var känd för sina militära framgångar. Här poserar han i uniform, plymförsedd hjälm, värja och pudrad peruk. I bakgrunden pågår ett fältslag. Här finns ingen motsättning mellan det militära och det behagfulla. Båda var viktiga för en kunglighets maskulina framtoning. Heinrich var en man som älskade män. Favoriten Christoffer Ludwig von Knaphengst var med när prinsen besökte Stockholm 1770.

3. Armfelt var en av Gustav III:s gunstlingar. Dåtidens aristokrati fascinerades av teatrala iscensättningar och det var inte ovanligt att man lät sig avporträtteras som Armfeldt; i teaterkostym. Idag förknippas vi kanske inte hans androgyna utseende med makt och socialt inflytande, men för Armfelts samtid representerade hans utseende just detta. Maktens utseende skiftar genom historien och är nära förknippat med föreställningar om kön.

4. När vi idag ser porträtt av Gustaf III kan det för många vara svårt att koppla hans milda uttryck med makt. När det målades var han enväldeshärskare i Sverige. Guldbrokad, spetsar, peruk och det förskönade ansiktet var tecken på hans kungliga status och makt. Egentligen vet man inte så mycket om kungens sexualitet, men Gustaf III har blivit en sorts ikon inom den svenska HBT-världen. Under Prideparaden har man flera gången lagt en krans vid hans skulptur på Skeppsbron.

5. Rustning, brynja, härförarstav och hjälm med lagerkrans och drake; Kristina är här avbildad som krigskonstens gudinna Minerva – en kvinna i maktposition. Orden manligt och kvinnligt räcker inte riktigt till för att beskriva Kristina. Hon betraktade sig själv som ett slags manlig individ i kvinnoskepnad, utan männens laster och kvinnors svagheter. Hennes gränsöverskridande iscensättning av kön skapade både förvirring, beundran och avsky.

6. Att ikläda sig en roll, ett kön eller en samhällelig position kan liknas vid en sorts ritual eller ceremoni med uttalade och outtalade regler. Under 1600-talet tillhörde riksråden Sveriges mest inflytelserika män. I porträtten följer deras klädsel ett mönster där den långa peruken och den rakade pannan, den röda sammetskappan, staven, den blå rosetten och spetshalsduken, bar symboliska betydelser som bekräftade deras roll som maktens män.

7. Plymer, spetsar och rosetter i ljusa färger, peruk med långa mörka lockar tillsammans med rustning, hjälm och härförarstav. 1600-talets maskulinitet hade plats för alla dessa uttryck som då förknippades med makt och social status. Men även under denna period fanns det förstås män och kvinnor som inte kände sig hemma i de mans- och kvinnoroller som stod till buds. Philippe d'Orléans (Ludvig XIV:s bror) var gift två gånger. Han valde ibland att klä sig helt i kvinnokläder och omgav sig gärna med unga, vackra män.

8. Se hur lika den blivande Karl XII och hans storasyster framställs i detta porträtt – jämför deras ansikten, kroppsspråk och framtoning. Syskonens klädsel och spiran i kronprinsens hand visar på deras upphöjda, nästan gudomliga position och status. Kroppen såväl som själen skulle fostras in i den kungliga rollen, oavsett kön. Inför detta porträtt av barn från 1600-talet kan man ställa sig frågor kring hur man idag fostrar barn till man/kvinna, flicka/pojke – med kläder, leksaker och kanske även porträttfotografering.

9. Porträttet föreställer Hedvig Sofia, Karl XII:s äldre syster. Enligt samtida källor älskade hon att jaga. Det var inte ovanligt att kvinnor ur aristokratin framställdes i sådana här jaktporträtt. Samtiden såg paralleller till antikens Diana; jaktens och kyskhetens gudinna. Inför ett sådant här porträtt, där kön framställs på ett för oss idag oväntat eller oförutsägbart sätt, ställs vi även inför vår egen tids idéer, föreställningar och normer om vad som anses manligt, kvinnligt, androgynt och könsöverskridande.

10. Vid förra sekelskiftet var det populärt att samla på bronsstatyetter, bland homoerotiskt intresserade män. Skulpturerna såldes via postorderkataloger. Den belgiske skulptören Constantin Meuniers statyetter av muskulösa och halvklädda kroppsarbetare såldes flitigt. Enligt den tyske sexualitetsforskaren Magnus Hirschfeld hade de föremål homosexuella omgav sig med i sina hem med erotiska intressen att göra. Han pekade ut ett antal verk som särskilda favoriter, däribland Meuniers arbetare.

11. Den nakna kvinnans mjuka former och hennes belåtna min ger bilden en erotisk prägel. Lyran och reliefen i bakgrunden visar hennes intellektuella bildning. Andlig frihet och kroppslig njutning kombineras i målningen som förutsättningar för konstnärligt skapande. Poeten Sapphos kärleksdikter har varit viktiga såväl för kvinnliga författare som för kvinnor som älskar kvinnor. Hon har givit namn till teatergrupper, barer och kvinnogrupper över stora delar av världen.

12. Sebastian var en kristen romersk officer. Han straffades för sin tro genom att bindas vid ett träd och beskjutas av bågskyttar. Han helgonförklarades och tillbads under medeltiden som beskyddare mot pesten. När pesten försvann fortsatte bilder av Sebastian att cirkulera, nu främst bland homoerotiskt intresserade män. Målningen gestaltar en bedjandes begär efter en frisk kropp. Men Sebastians ländkläde framhäver hans kön mer än det döljer – kanske kunde de visuella begären ibland slå över i ett erotiskt?

13. El Greco målade gärna helgon med ett starkt känsloladdat uttryck vilket gestaltas i händer, ögon och kroppshållning. Uttrycket verkar hängivet, men är samtidigt teatralt. Under tidigt 1900-tal fanns en vurm för El Grecos målningar bland homosexuella män i Europa. En av dem var Rolf de Maré, ledare för Svenska Baletten i Paris och öppet homosexuell. På 1920-talet satte han upp en balett-föreställning baserad på El Grecos målning *Greve Orgasz begravning*. De Maré testamente-rade Nationalmuseum dessa målningar.

14. Enligt helgonet St Laurentius martyrskap grillades han på ett galler över öppen eld. Den hängivna blicken, den avklädda kroppen och den teatrala iscensättningen gör målningen möjlig att tolkas som camp. Författaren Christopher Isherwood menade att just barockens konst var särskilt tacksam att göra till camp: “You’re expressing what’s basically serious to you in terms of fun and artifice and elegance. Baroque art is largely camp about religion... Do you see at all what I’m getting at?”

15. Dessa målningar visar motiv som tycks tagna ur vardagslivet – aristokratiska kvinnor som får hjälp av sina tjänarinnor med uppstigning och påklädning. Men titta närmare på blickar och beröringar kvinnorna emellan. Här antyds att scenen snart kan förvandlas till ett erotiskt möte, ett vanligt motiv i 1700-talets pornografiska texter. Niclas Lafrensens motiv liknar François Bouchers erotiskt mytologiska scener, fast placerade i samtiden, i realistiska 1700-talsmiljöer.

16. Ateljén var en arena för konstnärens undersökande blick, men även för erotiska och sexualiserade blickar mellan män. Under renässansen förekom flera anmälningar mot konstnärer som gjort närmanden emot lärlingar och modeller. Det dröjde ända in på 1800-talet innan det blev accepterat för kvinnor att posera nakna. Kvinnokroppar kunde ibland målas utifrån studier av poserande män. Den stående figuren i *Tidens spegel* sätter sig emot enkla uppdelningar mellan maskulint och feminint – heterosexualiteten vacklar.

17. Modellens pose är teatral och teckningen visar upp hans nakna kropp. Det stora, välklippta skägget gör kroppen fysiskt påtaglig, samtidigt som det är en konstnärlig studie. Kanske var det förmågan att kombinera dessa drag som gjorde att den österrikiske konstnären Franz von Defregger lyftes fram av sexaulitetsforskaren Magnus Hirschfeld som en favorit bland homosexuella män kring sekelskiftet 1900. Konstnären var känd för att måla unga män i tyrolerdräkter.

18. Målningen visar två nakna män i en pose som var vanlig bland turnerande atleter kring sekelskiftet. Många uppträdde på scen och poserade för fotografier så avklädda som möjligt. Motiven med nakna män passade in i tidens kult av vitalistisk maskulinitet där vältränade nakna män i vågade poser utgjorde en sorts galjonsfigurer i kampen mot industrialiseringens och urbaniseringens negativa effekter. Detta gjorde dem ideologiskt legitima.

19. I ett självporträtt kan konstnären berätta något om sig själv och sina intressen. Vad säger det här porträttet om Eugène Jansson? I en tid då homosexuella handlingar var förbjudna enligt lag, och målningar kunde användas som bevismaterial, hur vågade Jansson framställa sig själv på detta sätt, bland nakna män och sjömän på Flottans badhus? Målningen är ett spår av en riskabel balansgång mellan att bejaka sin åtrå och kreativa lust och samtidigt hålla sig till lagen.

20. Det är som att det vilar något hemlighetsfullt över porträttet av Selma Lagerlöf. Ansiktet är stelt och levande på en gång, som om en mask döljer hennes rika inre liv. Carl Larssons porträtt är en konventionell bild av en "sagotant". Lagerlöf tyckte själv om porträttet och skilde ofta mellan sitt författarjag och sitt privatjag. Kärleken till kvinnor hölls privat men påverkade hennes skrivande. Sagotantsrollen fungerade som en mask utåt, en socialt accepterad roll för ogifta skapande kvinnor.

21. Författaren och kritikern Klara Johanson hade en passionerad relation med skulptören Sigrid Fridman. Johanson skrev beundrande om Fridmans konst som en del av hennes dynamiska person: ”Denna själens lidelsefulla åtrå uttrycks i plastiska former som djärvt försinnligar känslans häftighet och styrka.” Sigrid Fridman gjorde denna bronsbyst av Klara Johanson som gestaltar hennes sinnliga känslor och passionerade begär med grova, uttrycksfulla drag.

22. Sigrid Blomberg har gjort porträttet av sin livspartner, historikern och författaren Sigrid Leijonhufvud. Modellen ser koncentrerad ut, konstnärens kärleksfulla blick kan anas i små detaljer som hårfästet vid tinningen eller örat som syns under håruppsättningen. Blomberg gjorde framförallt verk till offentliga miljöer men undvek att visa sin egen konst på utställningar. Motviljan hade säkert flera orsaker men idag är hon så gott som utesluten ur den svenska konsthistorien.